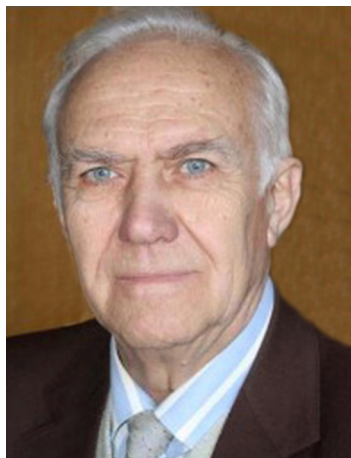

Пам'яті вченого

С. Й. Вовканич

Оберігав Карпати, творив державність і ноосферу наближав

Академік Національної академії наук України Михайло Андрійович Голубець тихо і несподівано відійшов від нас, не доживши буквально десятка днів до 25-ти річчя Незалежності, для наближення якої зробив чимало. Як звернувся Президент Українського католицького університету Єпископ Борис Гудзяк до опечаленої родини, друзів і приятелів академіка: «Упокоївся правдивий християнин, принциповий українець і великий науковець, якого вклад в наше життя особливо значущий». І боляче, і не віриться, що його вже немає. Печаль не лише, що тієї доброї, інтелігентної й чуйної людини не стало. Безповоротна втрата нації в тім, що такої людини за життєвим шляхом, науковими здобутками, моральним і патріотичним кредо, державотворчим досвідом і духовно-культурними цінностями – не буде.

Українська нація, наукова спільнота зазнала важкої втрати, коли 14 серпня на 86 році життя перестало битися серце Михайла Андрійовича – видатного вченого з геоботаніки, екології, геосоціосистемології, середовищезнавства, охорони Українських Карпат, Заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки.

Народився майбутній учений 30 жовтня 1930 р. у с. Великий Любінь Городоцького району Львівської області. У 1953 р. закінчив Львівський сільсько-господарський інститут, здобувши кваліфікацію інженера лісового господарства, відтак його рекомендували для продовження навчання в аспірантуру. З 1954 р. розпочав педагогічну діяльність у Львівському сільськогосподарському й лісо-технічному інститутах.

У 1960 р. за науковими і практичними результатами з проблем росту, продуктивності, довговічності та вирощування культур ялини європейської в рівнинній частині західних областей України захищає кандидатську дисертацію, а в 1969 р. – докторську на тему «Ялинові ліси Українських Карпат». Наукові праці цього періоду є вагомим внеском у розвиток ботаніки й геоботаніки. Уперше молодий доктор біологічних наук склав для наших Карпат карти сучасного і корінного (первинного) рослинного покриву, опрацював наукові підходи до аналізу висотно-зональної диференціації природно-територіальних комплексів. У геоботаніку запроваджено поняття про зовнішню і внутрішню межі гірських рослинних поясів, розроблені принципи і здійснена еколого-фітоценологічна класифікація рослинності, проведено геоботанічне районування Українських Карпат тощо.

© С. Й. Вовканич, 2016.

Оцінюючи з висоти свого 80-ліття наукові здобутки, ювіляр М. А. Голубець в інтерв'ю на запитання Богдана Залізняка: «Ви якось визнали, що упродовж життя служили трьом категоріям Слова – слово спілкування з українським середовищем; слово в громадсько-політичному житті; слово науки. Котра з цих категорій Слова для Вас найголовніша?». Він, назвавши усі три категорії надзвичайно актуальними, відповів: «Однак тепер найважливіше – політична ситуація в державі. Бо від неї залежать і стан, і функціонування рідного слова і науки. Тим паче, що наука – визначна рушійна виробнича сила у світі». У цій відповіді – філософія, світогляд і весь творчий шлях ученого, який в 1991–2007 рр. очолюватиме Інститут екології Карпат НАН України, відтак – почесний його директор, який вельми продуктивно працював до останньої хвилини свого життя в системі названих напрямів Слова як духовно-інтелектуального первеня всього суцього.

Сімдесяти роки минулого століття він пов'язує з комплексним дослідженням екології угруповань і біогеоценологією, присвячує вивченню структурно-функціональної організації наземних екосистем у західних областях України. Наступні десятиріччя – це період розвитку вчення В. І. Вернадського про біосферу та ноосферу (сферу розуму). Учений обґрунтовує концепцію соціосфери як складової саморегульованої глобальної надсистеми. На підставі аналізу екологічних, соціально-економічних, демографічних, технологічних і політичних планетарних змін оснований науковий узагальнення про виникнення на планеті якісно нової глобальної надсистеми, власне, як сфери виробничої діяльності людства – соціосфери. Визначено її просторові компоненти (геосоціосистеми) та проведено їх класифікацію. Водночас Михайло Андрійович обґрунтував потребу формування створення нової галузі знань – науки геосоціосистемології як вчення про геосоціальні системи і теоретичні основи концепції сталого розвитку.

Усе це далі склало науково-методологічну базу для фундаментальних узагальнень широкої концепції інвайронментології (середовищезнавства) в структурі геосоціосистемології, яка чітко виокремила багатовекторний і архіактуальний прикладний напрям про навколишнє середовище (довкілля), не обмежуване лише сферою ботаніки, біології чи рослинності Карпат. Середовищезнавчі концепти академіка М. А. Голубця широко простягнулися й на суспільне середовище, і національні простори України, її безпеку, політичний стан, міжнародні відносини тощо.

Саме це посприяло тому, що він уже на початках національного і духовного відродження так активно і ґрунтовно по-науковому береться за громадсько-політичну роботу, насамперед як член «Народного Руху України за перебудову», який зіграв велику роль у здобутті її суверенітету і державності. У 1990-1994 рр. – народний депутат України, голова підкомісії з питань екології та охорони навколишнього природного середовища, учасник Біловезької зустрічі, у час якої було прийнято рішення про припинення існування СРСР; в 1995-1996 рр. член Львівського облвиконкому, а 1996-2002 – Львівського міськвиконкому, заступник голови Львівської крайової організації Конгресу української інтелігенції.

Власне, тут не можу не звернути увагу на тій складовій Слова, яку академік М. А. Голубець трактував, як «слово спілкування з українським середовищем», де має домінувати одухотворений інтелект, притаманний еліті нації, як її своєрідному ядру та чолівці. Я, як людина, котра чи не найбільше з ним спілкувалася під час організації мною на початку 90-х років минулого століття міжнародної наукової конференції «Національна еліта та інтелектуальний

потенціал України», а після – круглого столу на тему «Українська Національна Ідея як духовно-інтелектуальний код соборності народу: етнічний, інтеграційний та цивілізаційний вектори», можу впевнено засвідчити: він неухильно дотримувався думки – хворе суспільство є наслідком хворої біосфери. Усі біди – від наших хибних завихрень у головах. Етика економіки має бути підпорядкована соціальним, духовно-моральним потребам спільноти, а вони вкупі – біосфері. І міжнародна громадськість має діяти розумно, публічно та надібно-зважаючи в інтересах передовсім самої біосфери, тобто задля людини, нації й людства, а не окремих геополітичних, етнічних, корпоративних чи інших угруповань, тим більше в інтересах їхньої девіальної поведінки, егоїстичних і загарбницьких мотивів, колаборантських орієнтацій тощо.

Дуже його турбувала гібридна війна, нав'язана Путіним Україні, відверта підлість «дез» його неоімперської пропагандистської машини, яка денно іночіно обриває героїку національно-визвольних змагань українців за свободу. Особливо глобальна «гібридизація». Він часто повторював слова – допоки воювали за шматок хліба, можна було ще пробачити. Коли ж нелюди пробують утопити корабель, у котрому всі плывуть океаном небуття, – пробачення їм немає. За цих умов пріоритет еліт – це служіння правдою людині, народу задля добра і розвитку людства. Вільно жити – це природне індивідуальне право кожної людини і колективне право кожної нації. Цими соціогуманістичними принципами він керувався під час своєї депутатської каденції у Верховній Раді України, особливо у складі урядової делегації України під час перемовин у Біловезькій пущі.

Раптове зникнення з політичної арени світу страшної імперії зла «було настільки великою несподіванкою, згадує М. А. Голубець в своїй книжці «Біловезька зустріч – крах імперії зла», що деякі західноєвропейські держави не змогли визначитися у своїй поведінці: співчувати президенту СРСР, підтримувати новостворені держави чи вслід за М. Горбачовим засуджувати «парад суверенітетів». У цій праці він з жалем констатує, що національна еліта «дотепер не може стати на шлях будівництва української національної держави і використовувати такого рангу історичні чинники, як Біловезька угода, Акт проголошення незалежності України, Українська національна ідея».

Леонід Кравчук, який пізніше стане першим Президентом України, нещодавно і не випадково включив М. А. Голубця в склад української урядової делегації. Він був незамінний при напрацюванні офіційних документів. Тиха праця, хист і редакторська педантичність щодо вимог виразності формулювань тексту, логічність узагальнень і лаконічність висновків – були дивовижно-іманентно йому притаманними.

Михайло Андрійович уже з великим життєвим досвідом, колосальним науковим доробком і широким публічним визнанням пішов у Народний Рух. У його 60 почалася нова епоха в Україні та й у моєму житті. Це була нова політична молодість. Це був запал, процес боротьби за свою справу, свою державу, свій народ». Недарма про роки діяльності в Русі він скаже: «Боже, які то вони були виснажливі, цікаві й результативні. Із задоволенням пережив би їх ще раз».

Невидимим і видимим «співавтором» усіх його днів була дружина – п. Віра. Вони були нерозлучною парою. Їх бачили разом не лише у Львові – у театрі чи на вулиці, у парку. А й чотири роки в Києві: він у сесійній залі ВР, вона – на балконі. «Віра Григорівна вже на балконі, я можу починати засідання», – не раз дозволив собі пожартувати тодішній Голова ВР Іван Плющ. Вона була референтом чоловіка, інформаційним дозатором, мас-медійним медіатором спілкування, вела щоденники, спостерігала за Народною Радою, турбувалася про його хворе

серце. У книзі-розмові з письменником Богданом Смоляком випадково промайнуло зізнання: «Після Біловежі, 9 грудня, десь після півночі, наш літак щасливо приземлився у Борисполі. На мене в готелі «Київ» напружено чекала дружина».

Дискурс середовища був для Михайла Андрійовича наскрізним й охоплював такий своєрідний соціальний феномен, як «сім'я». Поняття «сім'ї» було священним і вельми шанованим, де зважали на думку кожного. І син, і донька – нині знані творчі особистості, однак, не пішли дорогою, прокладеною батьком. До речі, академік принципово не визнавав протекцій, а лише талант і важку працю.

Узагалі турбота про молоде покоління, особливо майбутніх учених нації, що творять нове слово в науці, рекрутують її інтелектуальну еліту, були центром його уваги. Він – вимогливий і доброзичливий Учитель, під його науковим керівництвом захищено 5 докторських і 17 кандидатських дисертацій; вірно й альтруїстично служив науці як член низки спеціалізованих учених рад з ботаніки, лісознавства, екології та охорони природи.

Академік Михайло Голубець – автор близько 500 наукових праць, у т. ч. 19 монографій, редактор майже тридцяти колективних праць, член редколегій багатьох періодичних видань. Працював куратором проекту МАБ-6а програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», очолював секції «Фундаментальні та прикладні проблеми екології» Наукової ради з проблем навколишнього середовища і сталого розвитку НАН України й «Екологія, загальна біологія та охорона природи» ЗНЦ НАНУ і МОН України. Його активності вистачало сумлінно трудитися й на громадських засадах у різних наукових товариствах та організаціях. Він – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, голова Львівського відділення Українського ботанічного товариства, віце-президент Лісівничої академії наук, член Бюро відділення загальної біології НАН України тощо.

Депутат Голубець, мірою сил, приструнював неконструктивних. Пригадує тодішній Голова Народної ради академік Ігор Юхновський: «Мій заступник Михайло Андрійович перший підтримав мою пропозицію щодо проведення всеукраїнського референдуму, який мав би схвалити Акт проголошення Незалежності України. Не всі тоді народні депутати до запропонованого ставилися позитивно. А комуністи, звісно, особливо сильно противилися, опираючись, що, мовляв, перед тим було проведено всесоюзний референдум. Голубець, без зайвих розмов і дискусій, негайно взявся формулювати єдине запитання, яке слід було винести на широке всенародне опитування, і в такий спосіб легітимізувати перед світом рішення ВР. Працювати з ним було легко, він був патріот-державник, надзвичайно мудрою людиною і дивився з позицій демократичного розвитку державотворчих процесів – набагато вперед. Шкода, не завжди прислухалися до нього. Я переживаю велику втрату, з невимовним сумом проводжаючи його в останню дорогу».

Пригадую, в останніх наших розмовах його дуже хвилювала нинішня хитка позиція Заходу. Той нібито вже не тільки співчуває, а й помагає Україні, – все ж дипломатично запитує, бачачи її закривавлену: чи давати їй летальну зброю, чи вона бува не сателіт Москви? Але чому ж світ не питається: чи Кремль на сході України не випробовує новий алгоритм Третьої світової? Адже від неї – гібридної, нікому рук не вмити. Диван і здобутий добробут не мають спричинити убогість світоглядних думок, аби не усвідомлювати: сьогодні «декомпозицірованіе» соборної України – завтра фрагментація ЄС, розвал НАТО.

Насамкінець, ще один штрих. М.А. Голубець в 1994 р. очолював на Львівщині виборчий штаб Леоніда Кравчука. Столичні ЗМІ передали, що Леонід Перший перемагає. Це було, вочевидь, ще до отримання результатів виборів з Донецька, які чомусь (?) довго не доставлялися в Київ. Звично йому задзвонив і поділився щойно почутим. Відчув, що він стурбований, нібито передчував і передбачав дальші події: «Боюся, якби Україна не увійшла в смугу шахрайсько-продажних виборів. Якби не захмарило розум. П'ятиколонники не менш страшні за зовнішніх ворогів».

Дорогий Патріарше та великий Трударю науки і соціалізації ноосферного розвитку на Землі! У Вашій книжці «Дерево життя» сказано, що «про мою любов до природи можна довідатися на підставі прочитаного у ній». А про любов у ширшому контексті напишете «в другому доповненому виданні». Не судилося... Сподіваємося, що, може, хтось повніше і краще напише про Вас, ніж у цьому тексті. Але ніхто не перечитиме мені: Ви були і залишитесь для прийдешніх Людиною великої, доброї та люблячої душі.

Відпочивайте з Богом! Посаджене Вами дерево життя – розвивається! Думаймо над вашими прикінцевими в книжці словами: «як його тепер поліпшити в Україні й у світі». Любімо Україну і світ, – і будемо вічні з ними.

Головний редактор, редакційна колегія журналу «Регіональна економіка» та колектив ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» глибоко сумують з приводу передчасної смерті академіка НАН України Михайла Андрійовича Голубця і висловлюють щирі співчуття родині покійного!

*Вовканич Степан Йосипович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: lsvovkanych@gmail.com).
Vovkanych Stepan Yosypovych – Dr. Sci. (Econ.), Professor, Leading Researcher of the Department of regional economic policy of the SI «Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine».*

Надійшло 30.08.2016 р.